

*Моргун Надія Сергіївна,
викладач кафедри досудового розслідування навчально-наукового
інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та
кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ*

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАДИ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ^у

У статті 21 Конституції України зазначено, що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними, однак, існують винятки, коли вони можуть бути обмежені. Перш за все, це стосується сфери кримінального провадження, де стикаються суспільні та особисті інтереси, виникають певні конфліктні ситуації, розв'язання яких потребує застосування відповідних процесуальних засобів, зокрема, процесуального примусу. Завдання кримінального провадження та дослідження всіх його обставин досягається, зокрема, під час проведення як слідчих (розшукових), так і негласних слідчих (розшукових) дій.

Інститут негласних слідчих (розшукових) дій є не новим у кримінальному процесі. Він широко використовується у низці зарубіжних країн. Однак, лише з прийняттям чинного Кримінального процесуального кодексу (КПК) України 2012 року главою 21 було унормовано новий вид процесуальних дій - негласні слідчі (розшукові) дії, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом.

Значний внесок у дослідження питань проведення негласних слідчих (розшукових) дій зробили такі вчені, як В. П. Бахін, В. Г. Гончаренко, А. В. Іщенко, О. М. Калачова, О. В. Капліна, Н. С. Карпов, Є. Г. Коваленко,

Є. Д. Лук'янчиков, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, Л. Д. Удалова, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько тощо, але всебічних досліджень щодо реалізації засади недоторканності права власності під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, донині не проводилося. Важливим аспектом цього питання є нормативне врегулювання їх проведення, оскільки вони пов'язані з втручанням в особисте життя людини, обмеженням її конституційних прав, зокрема, можливими порушеннями засади недоторканності права власності особи.

Однією з негласних слідчих (розшукових) дій, проведення яких може супроводжуватись обмеженням чи позбавленням права власності, є *обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи*. Ця негласна слідча (розшукова) дія має винятковий характер, оскільки здійснюється лише у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (частина 2 статті 246 КПК України). Підставами для її проведення є відомості, що в конкретному публічно недоступному місці, житлі чи іншому володінні особи, можуть знаходитися: сліди вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речі і документи або можуть бути виготовлені з них копії, чи отримані відповідні зразки, переховуватися особи, що розшукуються, а також перебувати особа, аудіо-, відеоконтроль якої (її розмов, рухів, дій тощо) шляхом установлення в цих місцях технічних засобів може призвести до виявлення й фіксації відомостей, які мають значення для досудового розслідування тяжких чи особливо тяжких злочинів.

Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи неодмінно супроводжується обмеженням права власності. Окрім того, обмеження права власності може проявлятися в ході виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування (пункт 1 частини 1 статті 267 КПК України) та під час виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину (пункт 3 частини 1 статті 267 КПК України).

З реалізацією засади недоторканності права власності безпосередньо пов'язане *негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження*, передбачене статтею 274 КПК України. У частині 1 цієї статті Кодексу підставою проведення негласного отримання зразків для порівняльного дослідження визначено неможливість здійснення отримання зразків для експертизи в порядку статті 245 КПК України через загрозу завдання значної шкоди кримінальному провадженню: спричинить розкриття тих негласних слідчих (розшукових) дій, що проводяться або будуть проводитися, поставить під загрозу життя, здоров'я учасників кримінального провадження тощо. З метою попередити порушення засади недоторканності права власності законодавець у частині 3 статті 274 КПК України закріпив, що в клопотанні слідчого, прокурора про надання дозволу на негласне

отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, та в ухвалі слідчого судді додатково зазначаються відомості про конкретні зразки, які планується отримати. Це ж саме стосується і випадку, коли отримання зразків для порівняльного дослідження здійснюється в межах проведення обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (пункт 2 частини 1 статті 267 КПК України).

До негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з обмеженням гарантованої Конституцією України недоторканності права власності, є також накладення арешту на кореспонденцію (стаття 261 КПК України), та огляд і виїмка кореспонденції (стаття 262 КПК України), а також проведення контрольованої та оперативної закупки як різновиду контролю за вчиненням злочину (стаття 271 КПК України). Процесуальний порядок їх проведення спрямований на те, щоб позбавлення або обмеження права власності відповідно до частини 1 статті 16 КПК України відбувалося без порушення конституційних прав громадян.